

Konrad Pawłowski

Bezpieczeństwo energetyczne Kosowa: założenia polityki energetycznej i kluczowe wyzwania energetyczne (cz. 2)

W subregionie Bałkanów Zachodnich Kosowo pozostaje państwem w największym stopniu zależnym od węgla w procesie wytwarzania energii elektrycznej. Skala tej zależności, zapóźnienia modernizacyjne i inwestycyjne w sektorze energetycznym oraz niekorzystne uwarunkowania infrastrukturalne prowadzą do wniosku, że pomimo ambitnych planów rozwoju kosowskiej energetyki w oparciu o odnawialne źródła energii, władze w Prisztinie nie będą w stanie wyraźnie zmniejszyć zależności od węgla w procesie wytwarzania energii elektrycznej w krótkim okresie czasu.

Założenia polityki energetycznej Kosowa. W dyskusji na temat polityki energetycznej państwa władze Kosowa konsekwentnie wskazują na potrzebę uruchomienia systemowej modernizacji całego sektora energetycznego. Zakłada się zatem, że modernizacja ta powinna polegać na:

- zmniejszeniu energochłonności i podniesieniu poziomu efektywności energetycznej, realizowanych m.in. poprzez zmniejszenie strat przesyłowych, podniesienie świadomości energetycznej obywateli oraz poprawę efektywności energetycznej budynków;
- dekarbonizacji wytwarzania energii elektrycznej, pozwalającej na zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska naturalnego. Działanie to zakłada stopniowe zamykanie przestarzałej technologicznie elektrowni węglowej „Kosova A” (Obiliq/Obilić) i modernizację elektrowni „Kosova B” (Obiliq/Obilić);
- tranzycji kosowskiej energetyki w stronę OZE, przede wszystkim energii wiatrowej i energii słonecznej. Władze Kosowa zakładają, że w ciągu najbliższej dekady OZE staną się najważniejszym źródłem wytwarzania energii w Kosowie, a zmiana ta przyczyni się do: potrzebnej dywersyfikacji źródeł wytwarzania energii, zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego państwa i obywateli, obniżenia kosztów energii dla obywateli i biznesu, zmniejszenia emisji zanieczyszczeń, unowocześnienia kosowskiej energetyki oraz rozwoju gospodarki. Decydenci w Prisztinie oczekują, że Kosowo stanie się w przyszłości liderem w zakresie wykorzystania OZE w regionie Bałkanów Zachodnich oraz przykładem gospodarki przyjaznej środowisku naturalnemu;
- włączeniu Kosowa w regionalny i ogólnoeuropejski rynek obrotu energią;
- zmniejszeniu zależności Kosowa od importu energii elektrycznej.

Przyjęta przez władze w Prisztinie wizja modernizacji kosowskiej energetyki zakłada zatem perspektywę długoterminową i koncentruje się na: wzmocnieniu niezależności i odporności kosowskiej energetyki na negatywne uwarunkowania i zjawiska na rynku surowców energetycznych, unowocześnieniu procesu produkcji, dywersyfikacji źródeł wytwarzania energii, zwiększeniu efektywności energetycznej oraz implementacji założeń transformacji ekologicznej, przewidzianych w ramach Europejskiego Zielonego Ładu. Władze Kosowa oczekują także, że społeczność międzynarodowa (m.in. IBRD, UE i USAID) wesprze finansowo niniejsze działania modernizacyjne¹.

Władze w Prisztinie nie planują obecnie budowy połączeń gazowych z sąsiednimi państwami, nie wykluczają jednak możliwości zmiany tego stanowiska. Kosowscy decydenci wyrażają natomiast zainteresowanie wspólną

¹ Republic of Kosovo, *Energy Strategy of the Republic of Kosovo 2022-2031*, Prishtina 2022, s. 6-39; The World Bank, *Energy in Kosovo*, October 2018.

inwestycją w budowę elektrowni gazowej w Albanii, a potencjalnie również w Macedonii Północnej i Grecji. Rozwiązanie to pozwoliłoby Kosowu na uzyskanie potrzebnych zasobów energii bez konieczności budowy infrastruktury rurociąkowej dla przesyłu gazu ziemnego².

Last but not least, w polityce energetycznej Kosowa istotne – *de facto* strategiczne – znaczenie przypisuje się rozwojowi współpracy energetycznej z Albanią, co wpisuje się w szerszą wizję rozwoju stosunków polityczno-gospodarczych i integracji regionalnej obu państw³.

Kluczowe wyzwania energetyczne. Funkcjonowanie sektora energetycznego w Kosowie charakteryzuje szereg wyzwań i ograniczeń. Zalicza się do nich m.in.:

- specyfikę rozwoju ekonomicznego Kosowa w czasach Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii, konflikt zbrojny (1998-1999), przedłużający się proces powojennej stabilizacji, zapóźnienia modernizacyjne i inwestycyjne w sektorze energetycznym oraz problemy makroekonomiczne gospodarki Kosowa⁴;
- brak krajowej infrastruktury rurociąkowej oraz transgranicznych interkonektorów do importu i transportu ropy naftowej oraz gazu ziemnego, wykluczający Kosowo z uczestnictwa w procesie tranzytu surowców energetycznych w subregionie Bałkanów Zachodnich za pomocą rurociągów przesyłowych;
- brak zasobów ropy naftowej i gazu ziemnego;
- niemal całkowitą zależność od węgla w procesie wytwarzania energii elektrycznej. W przypadku Kosowa ok. 95% całości wytworzonej energii elektrycznej pochodzi z węgla – i jest to w ujęciu procentowym najwyższy (i najgorszy) wynik w skali całego subregionu Bałkanów Zachodnich⁵. Skala tej zależności, słabość kosowskiej gospodarki oraz niekorzystne uwarunkowania infrastrukturalne prowadzą do wniosku, że pomimo ambitnych planów modernizacyjnych władze Kosowa nie będą w stanie szybko zastąpić węgla w procesie wytwarzania energii elektrycznej;
- niską efektywność energetyczną kosowskiej gospodarki i gospodarstw domowych, będących głównym konsumentem energii elektrycznej;
- oparcie wytwarzania energii elektrycznej na przestarzałych i awaryjnych elektrowniach węglowych, które nie zapewniają wystarczających ilości energii oraz są głównym źródłem emisji gazów cieplarnianych i zanieczyszczenia powietrza, stwarzającego poważne zagrożenie dla zdrowia mieszkańców Kosowa⁶;
- rosnące zużycie energii i zapotrzebowanie krajowe na energię elektryczną;
- niestabilność dostaw energii elektrycznej, która generowana jest przez ograniczone zdolności produkcyjne, powtarzające się awarie, rosnącą konsumpcję oraz wysokie koszty energii i skutkuje przypadkowymi lub wprowadzanymi przez władze kilkugodzinnymi przerwami w dostawach prądu;
- przestarzałą infrastrukturę elektroenergetyczną i kradzież energii, generujące ok. 16% straty w przesyśle

² Republic of Kosovo, *Energy Strategy...*, s. 28; *Kosovo may buy stake in gas-fired power plant project in Albania*, Balkan Green Energy News, 21.06.2022.

³ Republic of Kosovo, *Energy Strategy...*, s. 6, 9, 11, 14, 23, 29, 35.

⁴ H. Kukaj, A. Alishani, *Global financial crisis and its impact in the countries in transition – with special emphasis in Kosovo*, „Academic Journal of Business, Administration, Law and Social Sciences” 2017, vol. 3, nr 2, s. 123-128.

⁵ Republic of Kosovo, *Energy Strategy...*, s. 16; P. Ruiz, H. Mederac, J. Somers, G. Mandras, *Recent trends in coal and Recent trends in coal and peat regions in the Western Balkans and Ukraine*, Luxembourg 2021, s. 10.

⁶ Wybudowane kilka kilometrów od Prisztiny bloki węglowe elektrowni *Kosova A* i *Kosova B* powstały w latach 1962-1975 oraz 1983-1984. Przestarzałe rozwiązania technologiczne powodują, że elektrownię *Kosova A* uważa się dzisiaj za największego pojedynczego emitenta zanieczyszczeń w Europie. Zob.: G. Paçarizi, *Energy blackouts: What, how and why?*, Kosovo 2.0, 11.01.2022.

energii elektrycznej⁷;

- zależność importową, tj. konieczność zakupu od sąsiednich państw (przede wszystkim Albanii) ok. 10% konsumowanej energii elektrycznej, która przesyłana jest do Kosowa za pomocą połączeń międzysystemowych⁸. Kosowo pozostaje także zależne od importu produktów ropopochodnych. Paliwa te trafiają do Kosowa transportem kolejowym lub drogowym z Macedonii Północnej, Albanii i Serbii. Negatywne konsekwencje ekonomiczne powyższych zależności importowych pogłębił dodatkowo obecny kryzys energetyczny (tj. rosnące ceny gazu ziemnego i węgla na rynkach międzynarodowych), skutkujący wzrostem cen energii elektrycznej w obrocie międzynarodowym i krajowym⁹;
- spór polityczny z Serbią w kwestii statusu międzynarodowego Kosowa, generujący ograniczenia jurysdykcji władz w Prisztinie na obszarze czterech gmin północnego Kosowa, zamieszkanym w większości (ok. 93%) przez ludność serbską. Mimo porozumień dotyczących energetyki, zawartych w 2013, 2015 i 2022 r. w ramach dialogu między Belgradem i Prisztiną, prowadzonego przy wsparciu UE, od zakończenia wojny w 1999 r. większość mieszkańców północnego Kosowa – zarówno z powodów *stricte* politycznych, jak i ze względu na faktyczny brak możliwości egzekucji na tym obszarze płatności za prąd przez instytucje Kosowa – nie płaci rachunków za użytkowaną energię elektryczną. Sytuacja ta odzwierciedla nadal istniejące, głębokie upolitycznienie kwestii energetycznych w relacjach serbsko-kosowskich oraz generuje wymierne obciążenia dla budżetu Kosowa¹⁰.

Wnioski. Strukturę wytwarzania energii elektrycznej i funkcjonowanie sektora energetycznego w Kosowie warunkuje szereg powiązanych ze sobą uwarunkowań wewnętrznych i międzynarodowych. Zalicza się do nich m.in.: specyfikę rozwoju ekonomicznego Kosowa, spór polityczny z Serbią w kwestii podmiotowości prawnomiędzynarodowej Kosowa oraz obecny, postpandemiczny i pogłębiony przez rosyjską agresję na Ukrainę wzrost cen surowców energetycznych i cen energii elektrycznej w obrocie międzynarodowym.

W przypadku Kosowa brak zasobów ropy naftowej i gazu ziemnego oraz brak infrastruktury rurociągowej i transgranicznych interkonektorów do importu tych surowców stanowi zarówno realne ograniczenie, jak i – paradoksalnie – szansę rozwojową (zob. „Komentarze IEŚ”, nr 980). Sytuacja ta z jednej strony wyklucza bowiem Kosowo z korzystnego w wymiarze geoekonomicznym uczestnictwa w procesie tranzytu surowców energetycznych w subregionie Bałkanów Zachodnich, z drugiej zaś eliminuje potencjalnie niekorzystne zależności importowe oraz pozwala władzom w Prisztinie skoncentrować się na zapowiadanej przez kosowskich decydentów modernizacji sektora energetycznego, tj. przejściu od energetyki opartej na węglu do zdekarbonizowanego w dużym stopniu systemu energetycznego. Wyzwaniem pozostają jednak wysokie koszty finansowe takiej transformacji energetycznej.

⁷ W 2013 r. straty te sięgały 31%. Zob.: Republic of Kosovo, *Energy Strategy...*, s. 16; *Losses in the electricity network of Kosovo dropped to 15.96 percent*, KEDS, 08.12.2022.

⁸ Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, *Raporti për prodhimin e energjisë elektrike në Kosovë*, Prishtinë 2020, s. 3, 36.

⁹ *Importi i energjisë elektrike mund t'i kushtojë Kosovës deri në 150 milionë euro në muaj, format tjera të ngrohjes dhe kursimi i energjisë jetike*, Kosovo.Energy, 29.09.2022.

¹⁰ A. Miladinović, *Život na Kosovu: Ko plaća koje račune za komunalije*, BBC News, 21.01.2021; *Energy agreement adopted: Elektroserver receives a supply license, KEDS and KOSTT access to Valac*, KoSSev, 21.06.2022.